

**Dominika Milczarek\*, Katarzyna Zawalińska\*\***

*\*Uniwersytet Warszawski w Warszawie,*

*\*\*Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk w Warszawie*

**WNIOSKI I DOŚWIADCZENIA Z PROGRAMU BANKU  
ŚWIATOWEGO PAOW DLA POLITYKI ROZWOJU  
OBSZARÓW WIEJSKICH W POLSCE  
NA PRZYKŁADZIE PODKOMPONENTU „REORIENTACJI I PRZEKwalifikowań”<sup>1</sup>**

*EXPERIENCES FROM IMPLEMENTATION OF „LABOUR  
REDEPLOYMENT” SUB-COMPONENT OF WORLD BANK RURAL  
DEVELOPMENT PROGRAM (PAOW) IN POLAND  
POLICY IMPLICATIONS AND RECOMMENDATIONS FOR FURTHER RURAL  
DEVELOPMENT POLICY*

**Słowa kluczowe: rozwój obszarów wiejskich, rynek pracy, Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich**

*Key words: rural development, labour market, Rural Development Program*

**Synopsis.** W artykule przedstawiono doświadczenia wynikające z realizacji podkomponentu B1 PAOW dotyczącego reorientacji i przekwalifikowania siły roboczej na obszarach wiejskich. Przeanalizowano w jakim stopniu cele podkomponentu przekwalifikowań i reorientacji trafnie odpowiadały na problemy i potrzeby obszarów oraz osób, do których program był adresowany. Ponadto analizie poddano zasięg i skalę powyższych usług, czyli jak wiele osób uczestniczyło w programie w porównaniu do osób potrzebujących. Artykuł zawiera także analizę sytuacji „przed” i „po” wprowadzeniu Podkomponentu B1 ze szczególnym uwzględnieniem oceny użyteczności i skuteczności programu.

### **Wstęp**

Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) był drugim, obok programu SAPARD, dużym programem wspierającym szeroko rozumianą restrukturyzację i aktywizację obszarów wiejskich w Polsce. Program współfinansowano z kredytu Banku Światowego, a jego realizacja rozpoczęła się w 2001 r. Cele programu obejmowały: zwiększenie pozarolniczego zatrudnienia, wsparcie procesu umacniania samorządów i rozwoju regionalnego oraz pomoc w budowaniu potencjału instytucjonalnego niezbędnego do uzyskania przedakcesyjnych i strukturalnych funduszy Unii Europejskiej. Cele te realizowane były przez działania w następujących komponentach: mikropożyczki (komponent A); aktywizacja kapitału ludzkiego (komponent B) oraz infrastruktura wiejska (komponent C). Komponent B składał się z trzech części: przekwalifikowanie siły roboczej (podkomponent B1), edukacja (podkomponent B2) oraz budowanie potencjału instytucjonalnego administracji lokalnej i regionalnej (podkomponent B3). W artykule przedstawiono doświadczenia wynikające z realizacji podkomponentu B1 (B1).

<sup>1</sup> Artykuł powstał w ramach projektu ewaluacji programu PAOW.

## Ocena zasadności podkomponentu reorientacji i przekwalifikowań

Włączenie podkomponentu B1 do programu PAOW był odpowiedzią na potrzeby ludności wiejskiej znajdującej się w trudnej sytuacji ekonomicznej. Podkomponent B1 miał obejmować pomoc w dostosowaniu, wzbogaceniu oraz pełniejszym wykorzystaniu kwalifikacji i umiejętności zawodowych tej grupy. Wyjście naprzeciw tym potrzebom miało być zgodne z możliwościami rozwoju ekonomicznego oraz sytuacją na lokalnych rynkach pracy. Szczególne znaczenie od początku przypisywano wsparciu przedsiębiorczości, podniesieniu poziomu dochodów, zmniejszeniu sfery ubóstwa na wsi oraz promocji słabiej rozwiniętych regionów. Stąd w doborze województw do programu, jak również później przy podziale funduszy między nimi, kierowano się takimi kryteriami, jak: (i) liczba ludności wiejskiej w województwie, (ii) wysokość PKB na mieszkańca oraz (iii) liczba bezrobotnych [PAD 2000]. Na podstawie tych kryteriów, do programu reorientacji i przekwalifikowań wybrane zostały następujące województwa: kujawsko-pomorskie, lubelskie, małopolskie, podkarpackie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie i zachodniopomorskie.

Większość negatywnych zjawisk na rynku pracy na wsi i w Polsce w latach 1996-2000 miała charakter pogłębiający się. Analiza danych GUS pokazuje, iż w 2000 r., przed wprowadzeniem B1, sytuacja regionów mających nim być objętych przedstawiała się istotnie gorzej niż w pozostałych województwach. Po pierwsze produkt krajowy brutto na mieszkańca był mniejszy w województwach objętych B1 i wynosił zaledwie 81,4% średniej krajowej. Po drugie, w województwach objętych B1 nadal znacząco większy pozostawał udział rolnictwa i obszarów wiejskich zarówno pod względem udziału w produkcie krajowym (4,8% udział w wartości dodanej w porównaniu do średniej krajowej na poziomie 3,8%), jak i w zatrudnieniu rolniczym (35%-owy udział pracujących w rolnictwie w porównaniu do 23,9% poza województwami objętymi B1). Regiony objęte B1 ogólnie zamieszkiwane były prawie w połowie przez ludność wiejską (udział mieszkańców wsi sięgał 46,3% ogółu ludności), podczas gdy w pozostałych województwach tylko około jednej trzeciej (35,4%). Pomimo iż w 2000 r. stopa bezrobocia ogółem była większa w województwach objętych B1, to jednak bezrobocie wśród ludności związanej z gospodarstwem rolnym było większe w województwach objętych B1 (12,7% w porównaniu do 11,4%) [BDR]. Zatem poprawa sytuacji na rynku pracy regionów objętych B1 była bardzo pożądana. Wybrane województwa posiadały także podregiony o szczególnej kumulacji problemów ekonomicznych i społecznych (np. rejony byłych PGR-ów), co może dodatkowo usprawiedliwiać ich przyjęcie do programu.

Problemy z zatrudnieniem wyraźnie nasiliły się w drugiej połowie lat 90-tych i nie widać było mechanizmów rynkowych, które mogłyby doprowadzić do ich rozwiązania. Przedłużająca się transformacja gospodarcza kraju i ogólnie osłabiony rozwój gospodarki światowej spowodowały gorszą koniunkturę w przemyśle i rolnictwie. W tej sytuacji, nie można było oczekiwać, iż sektor prywatny zaangażuje się w rozwiązania prozatrudnieniowe, zwłaszcza, że koszt pracy wyraźnie rósł z powodu rosnącego fiskalizmu państwa.

Kolejną ważną kwestią dla oceny zasadności B1 jest określenie czy podkomponent ten odpowiadał na złożoność problemów związanych z zatrudnieniem. Wcześniejsze programy adresowane do obszarów wiejskich koncentrowały się na rozwiązaniach monosektorowych<sup>2</sup>. Tym razem udział Banku Światowego miał ułatwić ponadsektorową konstrukcję programu, jak również wypełnić lukę w finansowaniu długookresowym. Zatem, na poziomie planowania, konstrukcja B1, jak i całego PAOW, była dość nowatorska oraz cenna, gdyż pozwalała na zastosowanie programu opartego na kompleksowym rozwiązywaniu problemów.

## Ocena celów i działań podkomponentu B1

Głównym celem podkomponentu B1 było zapewnienie wsparcia procesowi rozwoju gospodarczego, poprawa dochodów i ograniczenie sfery ubóstwa przez dostarczenie pomocy mieszkańcom w zakresie podniesienia i usprawnienia wykorzystania ich kapitału ludzkiego [Instruk-

<sup>2</sup> Jak np. projekt Banku Światowego ASAL (ang. *Agricultural Sector Adjustment Loan*).

cja 2000, s.45]. Celem szczegółowym podkomponentu B1 była pomoc dla osób w trudnej sytuacji ekonomicznej i bezrobotnym na terenach wiejskich w zakresie powiększania i wykorzystania ich kapitału zawodowego w odpowiedzi na potencjalne możliwości zatrudnienia na rynku pracy [Aneks 3, 2000, s.275]. Można je zatem rozdzielić na dwa cele: podniesienie i usprawnienie wykorzystania własnych kwalifikacji (kapitału ludzkiego) oraz pomoc w wykorzystywaniu szans pojawiających się na rynku pracy. Powyżej zdefiniowane cele świadczą o tym, iż program koncentrował się na aktywnych formach przeciwdziałania bezrobociu.

W ramach podkomponentu B1 sfinansowane zostały dwa zasadnicze zadania: (i) przeprowadzenie badań sondażowych w zakresie problematyki gospodarczej i zagadnień rynku pracy oraz (ii) usługi w zakresie przekwalifikowania siły roboczej oparte na programach regionalnych w wybranych regionach. Usługi przekwalifikowania pochłonęły 96% środków całego podkomponentu (43,15 mln z 44,84 mln) [PAD 2000].

Badania sondażowe zrealizowano we wszystkich województwach, które objęto podkomponentem B1. Celem sondaży było przede wszystkim: opracowanie krótko i średnioterminowych prognoz z zakresu gospodarki oraz rynku pracy; wspieranie procesu planowania usług w zakresie przekwalifikowania oraz uzupełnienie umiejętności i wiedzy przedstawicieli urzędów pracy w zakresie zbierania danych, prowadzenia badań i prognozowania. Stanowiły więc one ważny element w przygotowaniu i przeprowadzeniu głównej części programu, czyli usług reorientacji i przekwalifikowania.

Zdefiniowanych zostało sześć usług przekwalifikowania [Instrukcja 2000]: usługi w zakresie szkoleń, usługi związane z zatrudnieniem (doradztwo zawodowe), usługi w zakresie okresowego zatrudnienia, centra wspierania przedsiębiorczości (pomoc w zakładaniu i prowadzeniu firmy), inkubatory przedsiębiorczości oraz planowanie rozwoju lokalnego. Tak więc Cel 1 realizowany był przede wszystkim przez usługi w zakresie szkoleń oraz usługi związane z okresowym zatrudnieniem. Cel 2 realizowany był natomiast głównie przez doradztwo zawodowe, centra wspierania przedsiębiorczości, inkubatory przedsiębiorczości oraz planowanie rozwoju lokalnego.

Aby stwierdzić czy cele i działania podkomponentu B1 sformułowane w Instrukcji operacyjnej były adekwatne do potrzeb rozwojowych wybranych województw, w ocenie posłużono się ekspertyzami SWOT zawartymi w poszczególnych strategiach wojewódzkich na lata 2000-2006. Wśród słabych stron i zagrożeń zdefiniowanych w strategiach województw na pierwszy plan wylaniają się problemy związane z przedsiębiorczością na obszarach wiejskich i to zarówno w aspekcie dostępu do istniejących przedsiębiorstw (pozarolniczego zatrudnienia), jak i możliwości zakładania własnej działalności. Natomiast, trzecim najważniejszym problemem jest niska zamożność mieszkańców wsi stwarzająca bariery dostępu do rynku pracy. Można więc stwierdzić, iż cele podkomponentu B1 trafnie odpowiadały na problemy i potrzeby obszarów oraz osób, do których program był adresowany. Wskazać należy jedynie na brak działań wspierających wzrost mobilności mieszkańców wsi, działań ułatwiających migrację wahałową (dojazdy) do pracy poza miejscem zamieszkania oraz działań nastawionych na zachęcenie ludzi młodych i wykształconych do pozostawania i/lub przyjeżdżania na stałe na obszary wiejskie (aby założyć własną firmę lub wesprzeć miejscowe kadry, w tym medyczne, szkolne itd.). Na znaczenie tego typu rozwiązań wskazuje Raport UNDP w rozdziale poświęconym rynkowi pracy w rolnictwie [UNDP 2004].

Precyzyjna ocena uczestnictwa w usługach B1 jest trudna, gdyż o ile znana jest liczba i charakterystyka beneficjentów (dzięki monitoringowi prowadzonemu w programie), o tyle liczba potencjalnych uczestników jest trudna do oszacowania ze względu na brak szczegółowych statystyk. Według danych dostępnych w bazie MIS B1<sup>3</sup>, liczba osób objętych umowami – faktycznych beneficjentów – we wszystkich rodzajach usług wyniosła do końca marca 2005 r. 72 562 osoby. Liczba beneficjentów, którzy ukończyli program z sukcesem to 70 295. Wśród beneficjentów zdecydowanie najliczniejszą grupę stanowiły osoby bezrobotne (około 93%

<sup>3</sup> Systemie informacyjnym zarządzania podkomponentem B1.

ogółu beneficjentów). Natomiast absolwenci stanowili około 5% ogółu beneficjentów<sup>4</sup>. Równy był udział beneficjentów wszystkich usług według płci (udział kobiet wyniósł 50,3%). Jednak znaczne różnice występowały w zależności od rodzaju usług<sup>5</sup>. Biorąc pod uwagę poziom wykształcenia najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem zawodowym (34%) i średnim zawodowym policealnym (30%). Najwięcej beneficjentów objęto usługami w województwie świętokrzyskim (21 375 osób, czyli 16,3% ogółu bezrobotnych w tym województwie), a najmniej – w małopolskim (5484 osób, czyli 2,6% ogółu bezrobotnych). Największą liczbę beneficjentów objęto usługami szkoleniowymi (22 700 beneficjentów, czyli 31,2% ogółu) i nieco mniej usługami związanymi z zatrudnieniem (22 115 beneficjentów, czyli 30,5% ogółu), a najmniejszą inkubatorami przedsiębiorczości – 87 beneficjentów (0,1%).

Aby oszacować liczbę potencjalnych beneficjentów B1 posłużono się szacunkową liczbą osób, które spełniałyby poszczególne warunki uczestnictwa w programie. Pierwszym ograniczeniem uczestnictwa, które można obiektywnie oszacować jest liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi. Według GUS, w 2003 r. liczba takich osób w województwach objętych B1 wynosiła razem 640 tys. osób. Na tej podstawie oszacowana stopa uczestnictwa (liczba beneficjentów do potencjalnych beneficjentów) wyniosłaby ogółem 11%, przy czym w województwie świętokrzyskim i kujawsko-pomorskim uczestnictwo przewyższyło tę średnią. W czasie trwania programu osoby zainteresowane nie mogły pobierać świadczeń dla bezrobotnych, zatem kolejną próbą przybliżenia liczby potencjalnych beneficjentów może być liczba zarejestrowanych bezrobotnych zamieszkałych na wsi nie posiadających prawa do zasiłku. Niestety, nie dysponujemy tą liczbą w rozbiciu na wieś i miasto, więc kategoria podana jest przybliżona. Według niej, tylko 6% osób uprawnionych rzeczywiście skorzystało z B1. Dodatkowo, porównana została liczba indywidualnych gospodarstw rolnych o wielkości do 3 ha. Według tej miary uczestnictwo w B1 średnio zbliżyło się do 18%, a w czterech województwach znacznie przekroczyło tę średnią (tab. 1).

<sup>4</sup> A ich udział w poszczególnych usługach wahał się od 1% w usługach okresowego zatrudnienia, do 7% – w centrach wspierania przedsiębiorczości.

<sup>5</sup> Kobiety częściej niż mężczyźni korzystały z usług związanych z zatrudnieniem (61%) oraz z centrów wspierania przedsiębiorczości (60%), natomiast mężczyźni bardziej angażowali się w usługi okresowego zatrudnienia (84%) oraz inkubatory przedsiębiorczości (79%).

Tabela 1. Próba oszacowania uczestnictwa w Podkomponencie B1

Województwo	Liczba beneficjentów (A)	Liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi w tys. w 2003 r. (B)	Beneficjenci do bezrobotnych na wsi (A/B) [%]	Bezrobotni zarejestrowani nieposiadający prawa do zasiłku w tys. w 2002 (C)	Beneficjenci do bezrobotnych bez zasiłków (A/C) [%]	Indywidualne gospodarstwa rolne do 3 ha (D)	Beneficjenci do indywidualnych gospodarstw do 3 ha (A/D) [%]
Kujawsko-pomorskie	11 070	91 300	12	172 700	6	15 870	70
Lubelskie	3 404	93 900	10	159 100	6	75 794	12
Małopolskie	5 484	112 100	5	174 100	3	126 503	4
Podkarpackie	12 904	115 100	11	157 100	8	117 840	11
Świętokrzyskie	21 375	69 100	31	285 100	7	52 432	41
Warmińsko-mazurskie	6 737	82 400	8	143 700	5	8 729	77
Zachodniopomorskie	5 588	76 100	7	155 000	4	13 527	41
Razem	72 562	640 000	11	1 246 800	6	410 695	18

Źródło: „Rocznik Pracy”, GUS Warszawa 2003 i Roczniki Województw GUS Warszawa 2004.

Ogólnie można powiedzieć, że prawdopodobny stopień uczestnictwa wynosił średnio dla całego B1 ok. 15%. Z pewnością stopień ten bardzo różnił się między poszczególnymi województwami. Można ocenić, że najbardziej satysfakcjonujące uczestnictwo było w województwie świętokrzyskim, kujawsko-pomorskim, warmińsko-mazurskim i zachodniopomorskim.

### Sytuacja „przed” i „po” wprowadzeniu podkomponentu B1

Ocena użyteczności programu dokonana została na podstawie porównania trendów oczekiwanych z faktycznymi oraz za pomocą metody tzw. różnicy w różnicach. Polega ona na tym, iż porównuje się różnicę wysokości poszczególnych wskaźników rozwoju przed i po wprowadzeniu programu na obszarach objętych programem (tutaj B1) z analogiczną różnicą w tych samych latach na obszarach nie objętych programem (ale wystarczająco podobnych do obszarów objętych, żeby móc porównywać analizowane wskaźniki).

Biorąc pod uwagę wskaźnik pracujących ogółem mieszkańców wsi, przed rozpoczęciem programu można było oczekiwać szybkiego spadku ich liczby zarówno w regionach objętych, jak i nie objętych programem. Spadek ten rzeczywiście nastąpił, ale w mniejszym stopniu niż można się było tego spodziewać. Za pozytywny można uznać fakt, iż liczba pracujących w województwach objętych B1 spadała wolniej, niż poza obszarem programu. Analiza kwestii bezrobocia pokazuje, iż stopa bezrobocia na wsi rosła w drugiej połowie lat 90-tych i można było oczekiwać dalszego jej wzrostu bez żadnych działań zapobiegawczych. W latach 1998-2000 średnia stopa bezrobocia na wsi w województwach objętych B1 wynosiła 14,2%, podczas gdy w pozostałych województwach średnio – 11,8% (różnica – 2,37 pp.). Mimo iż, w kraju średnia stopa bezrobocia nadal wzrastała, na obszarze objętym B1 odnotowano wolniejszy wzrost, niż w pozostałych regionach, a pod koniec 2003 r. nawet niewielki spadek. Średnia stopa bezrobocia w latach 2000-2003 w województwach objętych B1 wynosiła 17,2%, a w pozostałych – 15%, zatem różnica między nimi spadła do 2,18 pp. Pozytywnym efektem był spadek bezrobocia wśród absolwentów w regionie objętym B1 o 4,5%. Nadal jednak bezrobocie wśród absolwentów w ujęciu absolutnym utrzymywało się na wyższym poziomie w województwach objętych B1. Za pozytywny należy uznać fakt, iż w regionach objętych B1 nastąpił spadek bezrobocia wśród osób w wieku poniżej 24 lat (o 2,9%), podczas gdy w pozostałych województwach praktycznie się nie zmienił [BDR]. Generalnie, sytuacja w gospodarce pogorszyła się w latach 2000-2003, co wyraźnie widać przy porównaniu trendów z sytuacją w końcu lat 90-tych. Wydaje się jednak, że regiony objęte B1 były bardziej odporne na negatywne czynniki.

Tabela 2. Udział zatrudnionych wśród osób, które ukończyły usługi podkomponentu B1 [%]

Liczba zatrudnionych do osób, które ukończyły usługę	Usługa I	Usługa II	Usługa III	Usługa IV	Usługa V
	usługi związane z zatrudnieniem	usługi w zakresie szkoleń	programy okresowego zatrudnienia	centra wspierania przedsiębiorczości	inkubatory przedsiębiorczości
Planowane	15	40	15	5	80
Cały obszar B1 (średnia)	13	32	38	10	64
Kujawsko-pomorskie	17	56	26	12	82
Lubelskie	14	12	30	3	-
Małopolskie	12	30	39	55	95
Podkarpackie	19	61	29	5	74
Świętokrzyskie	13	23	70	12	-
Warmińsko-mazurskie	100	29	35	7	-
Zachodniopomorskie	8	66	34	24	27

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy danych MIS-B1.



Następnie porównane zostały założone wyniki B1 z wynikami osiągniętymi. Według oczekiwanych rezultatów zakładano, że zatrudnienie po zakończeniu usług związanych z zatrudnieniem uzyska co najmniej 15% beneficjentów, w zakresie szkoleń – 40% oraz związanych z okresowym zatrudnieniem – 15%. Dodatkowo 5% osób, które zwrócą się o pomoc w założeniu małej firmy i faktycznie ją założą (usługa centra wspierania przedsiębiorczości) oraz 90% – z tych, którzy skorzystają z usług oferowanych przez inkubatory przedsiębiorczości będzie nadal prowadzić firmę pod koniec pierwszego roku [PAD 2000]. Ogólnie można stwierdzić, iż wskaźniki ustanowione dla oceny wyników programu odbiegają od planowanych wartości. Przeciętne wskaźniki dla usług związanych z zatrudnieniem, usług w zakresie szkoleń oraz inkubatorów przedsiębiorczości osiągnęły niższe wartości od planowanych. W przypadku usług okresowego zatrudnienia oraz centrów wspierania przedsiębiorczości planowane wskaźniki zostały znacznie przekroczone. Charakterystyczne jest znaczne zróżnicowanie wyników pomiędzy województwami (tab. 2).

### Podsumowanie

Przedstawiono doświadczenia wynikające z realizacji podkomponentu B1 PAOW (B1) dotyczącego reorientacji i przekwalifikowania siły roboczej. Program ten wdrażano w siedmiu województwach w latach 2001-2004. Analiza danych GUS pokazała, iż w roku 2000, przed wprowadzeniem B1, sytuacja regionów mających być nim objętych przedstawiała się istotnie gorzej niż w pozostałych województwach. Dlatego przydatność B1 należy ocenić wysoko, tym bardziej, że stanowił on część kompleksowego programu adresowanego do ludności wiejskiej. Porównanie celów podkomponentu i problemów przedstawianych w strategiach wojewódzkich pokazało, iż B1 trafnie identyfikował i odpowiadał na rzeczywiste problemy i potrzeby tych województw.

Biorąc pod uwagę proporcję przeznaczonych środków na B1 (ok. 14% środków PAOW) uczestnictwo oszacowane średnio na poziomie ok. 15% osób kwalifikujących się można ocenić jako ogólnie satysfakcjonujące, zaznaczając, że występują jednak duże różnice w uczestnictwie między regionami. Osiągnięto także wysoką skuteczność i pomimo, iż bardzo się różniła między usługami, przekraczała zazwyczaj 80% zakładanych celów.

O ile trudno jest jeszcze na tym etapie przypisać zasługę niwelowania negatywnych czynników w województwach objętych B1 tylko działaniom programu, to jednak na podstawie zmian zachodzących w województwach objętych B1 w porównaniu z pozostałymi regionami, można znaleźć pozytywne elementy oceny użyteczności programu. Za jedną z najważniejszych zalet B1 oraz ogólnie PAOW należy uznać jego wielosektorowe podejście nieobecne we wdrażanych wcześniej programach. Podejście takie pozwoliło na lepsze przygotowanie władz lokalnych i innych podmiotów (np. organizacji pozarządowych) do wykorzystania środków z funduszy strukturalnych.

### Literatura

- Aneks 3. 2000: Realizacja Podkomponentu Reorientacji/Przekwalifikowań. Aneks 3. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.  
BDR: Baza Danych Regionalnych, GUS.  
Instrukcja. 2000: Instrukcja Operacyjna PAOW, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.  
Narodowa Strategia Wzrostu Zatrudnienia i Rozwoju Zasobów Ludzkich na lata 2000-2006. 2000: Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej, Warszawa.  
PAD. 2000: Dokument Oceny Programu PAOW (PAD). Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Warszawa.  
Rocznik Statystyczny. 2004: GUS Warszawa.  
Strategia rozwoju województwa lubelskiego skrót dokumentu. 2000: Urząd Mraszałkowski Województwa Lubelskiego, Lublin.  
UNDP. 2004: W trosce o pracę. Raport o rozwoju społecznym. Polska 2004, UNDP Warszawa.

### **Summary**

*The paper presents preliminary results of an evaluation of Sub-Component B1 (Labour Redeployment) of the Rural Development Program, which was assisting the impoverished inhabitants of rural areas through the development of their professional skills. The Sub-Component B1 was implemented in the years 2001-2004 in seven voivodships: kujawsko-pomorskie, lubelskie, małopolskie, podkarpackie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie and zachodniopomorskie. The paper analyses usefulness of the program, its goals and outcomes. In addition, the economic situation in the chosen voivodships before and after program implementation is shown. One of the most important advantages of the Sub-Component B1 and the whole Rural Development Program is its multi-sectoral characteristics. This allowed for better preparation of local authorities and beneficiaries to use the European structural funds.*

#### **Adres do korespondencji**

dr Dominika Milczarek  
ul. Długa 44/50  
00-241 Warszawa  
e-mail: milczarek@wne.uw.edu.pl

dr Katarzyna Zawalińska  
Polska Akademia Nauk  
Instytut Wsi i Rolnictwa  
ul. Nowy Świat 72  
00-330 Warszawa  
tel. (0 22) 657 28 06  
e-mail: Katarzyna.Zawalinska@irwirpan.waw.pl